

Driemaandelijks tijdschrift voor de studie
van natuur en heemkunde

jaargang 45 nummer 4 - 2022
Heemklank is een uitgave van de
Vereniging van Natuurvrienden Susteren

Inhoud

Weurdje van de redaksie	3
Van de Vereniging.....	4
Jaorprogramma 2023	4
Functieverdeling binnen bestuur	4
Overhandiging dichtbundel Ad van Mierlo- Hans van.....	5
Notulen ledenvergadering 20 oktober 2022 - Jac van de Winkel.....	5
‘Narrare! Suëstra’ – Annie & Wil	7
Een aantekening over Susteren door een kanunnik uit Heinsberg (1629) A.M.P.P. (Guus) Janssen.....	11
Om wat over te mijmeren bj de kerstboom – Evert Zits.....	13
Kersfieës mit käötelkes – Eric van Hooy	15
Jacob Kritzraedt over Susteren – Wil Schulpen	19
Vogelwaarnemingen kalkmoeras IJzerenbos juli-augustus-september 2021 – Jan Smeets	21
Das Herz hat seine Gründe die der Verstand nicht kennt – Loek Storken	35
Die van mich – Loek Storken.....	37
Kersverhääolke: De man mit de twieë blaw ouge – Loek Storken	39
Op vandaag! Allewiel! – Harie oet Roostere.....	40
Sterre der Zee- Chrit Peeters	41
Als stemmen zwijgen, spreken de stenen – Chrit Peeters	43
Naam nieuwe parochie Christus Salvator – Wil Schulpen.....	46
Effe Raoje deil 30 –Annie Schreuders-Derks.....	47
Aw foto’s.....	48
Programma 2023	52
De oplossing van Effe Raoje.	52
Colofon.....	52

HIERBIJ enkele pagina's uit de laatste Heemklank. Het geeft een indruk van de inhoud van dit driemaandelijks tijdschrift.

Het is verkrijgbaar voor €6,00 per ex.

Af halen Feurthstraat 25

‘Narrare! Suëstra’

Annie & Wil

Boven: H. Amelberga en haar reliëkschrijn

Eronder: klok met blinde boog met daarin/onder arcades zoals tussen pijlers en zuilen in de kerk. In de “blinde” boog symbolische tekening kloosternederzetting rond 700.

De arcades (boogjes) worden gedragen door personen: hier H. Albericus (I) en H. Gregorius, geflankeerd door H. Benedicta (I) en H. Cecilia.

Herkennt u de heiligen niet? Geen nood: aan de binnenkant van de rand beneden van de klok staan de namen van de personen!

Narrare Suestra : verhalen vertellen over Susteren. Dat is wat het nieuwe kunstwerk bi de Amelbergabasiliek ons wil zeggen en waartoe het ons oproept. Deze aanwinst voor Susteren is gemaakt door kunstnares Tine van Wijk. Het is onthuld na de pontificale openingsmis van de Heiligdomsvaart Susteren 2022 op 26 augustus j.l..

De stichting Beeldentuin Suestra had de opdracht *een kunstwerk in het kader van de heiligdomsvaart Susteren* uitgezet. De jury legde een relatie naar de afbeelding van de Schutzmantelmadonna van Piero Della Francesca.

De jury: *“In dit beeld wordt, in de traditie van de voorstelling, het wezen van de heiligdomsvaart gevat. Een eigentijdse vormgeving, knipogend naar de gewijheid en vaak fantasievolle speelsheid van reliekschrijven, de waakzaamheid van Amelberga, hier mede als troosteres over het gemis van de gestolen klok.”*

Tine van Wijk vertelt over haar kunstwerk:

Voor mij vormde de gestolen klok van Susteren de belangrijkste inspiratiebron. Deze is in het silhouet terug te zien. Amelberga kijkt van boven toe op het tafereel eronder. Het bronzen kunstwerk doet dienst als ontmoetingsplek en nodigt uit tot het delen van verhalen (narrare).

De twee hoofdelementen voor mijn verhaal:

- Amelberga omdat zij de verpersoonlijking is van vrouwelijke kracht, liefde, zorg, verbeelding en verbinding. Zij verbindt alle personages. De heiligdomsvaart draagt haar ‘uit’.
- De klok omdat haar bizarre banale einde in schril contrast staat met de toewijding in het vervaardigen bij haar ontstaan en haar functie. Haar eeuwenlange oproep om de mensen bij elkaar te brengen, de samenkomst aan te kondigen om samen de verhalen van hun geloof en overtuiging te delen en te kunnen belijden

De keuze voor deze personen als ‘dragers’ van Amelberga is ingegeven door het heilige getal zeven als uitgangspunt te nemen.

- De drie dochters van Swentibold zijn ‘centraal’ geplaatst, verbonden met de uiteinden van de bogen, de zorg van Amelberga ging naar hen uit. Benedicta als eerste en later ook Caecilia als abdis in de Abdij van Susteren. Relindis is vanwege haar kluzenaarschap in Flémalle bij Luik naar binnen gekeerd. Ze staat geplaatst aan de achterzijde van het beeld aan de vaart waarmee haar gezicht naar de ingang van de Basiliek staat. Onder haar staat het woord Heiligdomsvaart.
- Gregorius en Albericus maken voor mij zonder twijfel onderdeel uit van dit ‘huis’, zij zijn hier in de Amelberga basiliek begraven bij hun familie. Susteren diende namelijk als grafkerk van het geslacht van de familie van Adela van de Palts waar zij lid van waren. Zij hebben veel gelovigen/pelgrims aangespoord, opgeroepen, ertoe gebracht bij elkaar te komen. Gregorius was bisschoppelijk administrator bij het bisdom Utrecht. Hij draagt het geschrift. Albericus was de derde bisschop van Utrecht. Gregorius en Albericus zijn naast elkaar geplaatst aan de ‘voorzijde’ van de groep die in verbinding staat met de toegang naar de Basiliek. Ze staan onder het reliëf van de nederzetting Pepijn van Herstal Pepijn van Herstal.

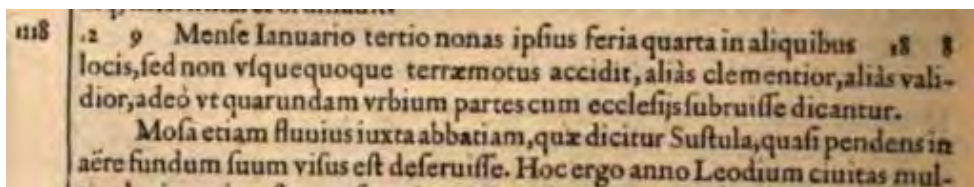
Een aantekening over Susteren door een kanunnik uit Heinsberg (1629)

A.M.P.P. (Guus) Janssen

Iedere stad heeft haar eigen geschiedschrijvers, zo ook Heinsberg. In deze plaats valt die eer te beurt aan Peter van Streithagen, die leefde van 1595 tot 1670.¹ Hij was zoon van de schoolmeester van de Latijnse school in Heinsberg en genoot zijn opleiding bij de Jezuïeten in Maastricht. Daarna werd hij kanunnik van het Gangulfuskapittel in zijn geboorteplaats. Bij zijn vader en de Jezuïeten bekwaamde hij zich op een uitstekend niveau in de Latijnse taal en hij paste het vervolgens toe in vele geschriften. Tussen 1622 en 1670 verschenen van zijn hand in poëzie en proza minstens 25 publicaties over het Gulikse land en zijn geschiedenis en over godsdienstige onderwerpen. In 1622 debuteerde hij samen met zijn vader Andreas met een dichtbundel. Voor de geschiedenis van Heinsberg en omgeving is van groot belang een boekwerk met de titel:

Gloria Montis Caballini, sive Rerum Heinsbergensium illustratio: ‘Roem van de paardenberg (Heinsberg < Hengstberg) ofwel een belichting van de geschiedenis van Heinsberg’. Aan dit in 1629 in Düsseldorf verschenen boek is toegevoegd: *Syntagma de oppidis provinciae Juliacensis*: ‘Samenstelling over de steden van het Gulikse gebied’. Hierin treft men ook een beschrijving van Urmond, Sittard en Susteren aan. De tekst over Susteren willen we hier graag weergeven conform het originele drukwerk in het Latijn, met een Nederlandse vertaling.

Streithagen verwijst in zijn beschrijving naar enkele door hem gebruikte bronnen. Hij noemt Robertus de Monte († 1186), die in de *continuatio* (voortzetting) van de kroniek van Sigebert van Gembloux bij het jaar 1118 - Streithagen schrijft abusievelijk 1116 - een bijzondere gebeurtenis nabij Susteren vermeldt.² De tekst van De Monte luidt in vertaling: ‘Op woensdag 3 januari 1118 vond op enkele plaatsen, maar niet overal een aardbeving plaats, hier zwakker en daar krachtiger, zozeer dat – naar men zegt – delen van bepaalde steden met kerken ingestort zijn. De rivier de Maas scheen zelfs nabij de abdij, die Sustula wordt genoemd, als het ware in de lucht hangend, zijn bedding verlaten te hebben’.

Verder verwijst Streithagen bij de Susterense abdis Imago van Loon naar het *Magnum Chronicum Belgicum*.³ Hij vraagt zich af, waarom in deze kroniek Imago vermeld staat als de echtgenote van Godfried III, landgraaf van Brabant en hertog van Neder-Lotharingen. Deze Godfried werd circa 1140 geboren en was vanaf 1142 hertog. Hij kreeg hierdoor de bijnaam ‘hertog in de wieg’. Zijn tweede echtgenote heette inderdaad Imago van Loon en deze dame werd na de dood van Godfried in 1190 kloosterlinge en abdis van Munsterbilzen. Dit bleef ze tot haar dood op 5 juni 1214. Ze wordt hier ten onrechte vereenzelvigd met haar gelijknamige tante Imago van Loon, dochter van graaf Arnold II, die in 1174 abdis van Susteren was.

Vogelwaarnemingen kalkmoeras IJzerenbos juli-augustus-september 2021 – Jan Smeets

Waarnemingen trekvogelsoorten

In dit artikel worden de trekvogels toegelicht welke door vogelwaarnemers op de najaarstrek in juli-augustus-september 2021 in het kalkmoeras zijn waargenomen. De trekvogels die op de voorjaartrek in maart-april-mei 2021 gebruik maakten van het kalkmoeras zijn toegelicht in een artikel in het tijdschrift De Heemklank, uitgave 4-2021, artikel Vogelwaarnemingen kalkmoeras IJzerenbos.

Toelichting verenkleedkenmerken

- Het juvenielkleed is het eerste kleed waarmee de vogel vliegt na het verlaten van het nest.
- Het adult zomerkleed wordt door gedeeltelijke rui in het voorjaar door volwassen vogels gevormd.
- Het adult winterkleed wordt door volwassen vogels gedragen tijdens de winterperiode en wordt door volledige rui tijdens of na de broedtijd gevormd.
- Juveniele vogels ruien in die periode alleen hun lichaamsveren ofwel gedeeltelijke rui.
- Adulte vogels ruien 2 keer per jaar hun lichaamsveren en 1 keer per jaar hun slag- en staartpenen.

Bonte Strandloper *Calidris alpina*

Bonte Strandloper, adult in zomerkleed.

Foto: Hub Corten 8-8-2021

Op 8 augustus werd de eerste Bonte Strandloper opgemerkt in het plas-drasdeel van het kalkmoeras. De aantallen varieerden in de periode 8 augustus-19 september tussen 1 en maximaal 5 stuks. De hoogste aantallen, 4-5 stuks, werden gezien tussen 26-30 augustus. De doortrek in Limburg vond in augustus en september in kleine aantallen plaats, met een dagmaximum van 21 stuks op 28 september. De meeste vogels in Limburg trokken in waterrijke gebieden langs de Maas door als eenling of in groepjes van 1-3 stuks.

Vrijwel alle Bonte Strandlopers die in het kalkmoeras verbleven, waren juveniele vogels in juvenielkleed. Vogels in volledig winterkleed met grijsachtige boven- en witte onderzijde zijn in de nazomer hier niet te verwachten.

De ouderzorg in de broedgebieden maken beide ouders niet af. Zij verlaten de jongen voor ze vliegvlug zijn. Vrijwel direct na het verlaten van de jongen trekken de ouders uit de broedgebieden weg naar getijdengebieden in het Waddenzeegebied. De Waddenzee is één van de grootste waddengebieden ter wereld die jaarlijks voedsel en rust biedt voor enkele miljoenen steltlopers die in het hoge noorden broeden.

Jonge Bonte Strandlopers die hun geboorteplek later verlaten dan hun ouders leggen de afstand naar de Waddenzee zonder hun ouders niet in één vlucht af. Zij maken een tussenstop in de baai bij Gdansk in het zuidoosten van de Oostzee.

Bonte Strandlopers die op de toendra's en bostoendra's broeden, overwinteren met duizenden in grote groepen in het Wadden- en Zeeuwse Deltagebied én in getijdengebieden langs de West-Europese kusten. Het grootste deel overwintert op de Banc d'Arguin in Mauritanië aan de kust van West-Afrika. De Banc d'Arguin is een groot getijdengebied op de rand van de Sahara en de Atlantische Oceaan.

Bonte Strandloperpopulaties splitsten zich duizenden jaren geleden. Zo ontstonden meerdere ondersoorten die in verenkleed veel op elkaar lijken. Elke soort heeft een andere trekroute, een ander trekgedrag en andere broed- en overwinteringsgebieden die van vooroudersoorten onveranderd zijn overgenomen.

De ondersoort *Calidris schinzii* broedt langs de kusten van Zuid-Scandinavië, Zuid-Zweden, Denemarken, langs de Oostzeekusten, Groot-Brittannië, IJsland en Oost-Groenland. De *Calidris schinzii* maakt in het waddengebied een tussenstop van enkele weken om uit te rusten en op te vetten. De vlucht naar de overwinteringsgebieden in West-Afrika wordt niet in één vlucht afgelegd. Langs de zee-kusten van Frankrijk, Spanje, Portugal en Marokko liggen kleine getijdengebieden die ze aandoen om uit te rusten en om energie op te doen om de lange vlucht naar West-Afrika te overbruggen.

Afhankelijk van de geografische ligging van het broedgebied vindt de rui bij adulte Bonte Strandlopers geheel of gedeeltelijk plaats in het broedgebied, óf tijdens hun verblijf in getijdengebieden óf in overwinteringsgebieden in West-Afrika. Juveniele vogels ruien in de overwinteringsgebieden.

Vertrouwdheid met alle verenkleeden van vaalgrijze winterkleur naar contrastrijke diepzwarte witte en roestrode veervelden en al hun variaties in overgangskleden in voor- en najaar, verschaft een maatstaf waardoor vergelijkbare andere steltlopersoorten kunnen worden uitgesloten en determinatie mogelijk is.

Oeverloper *Actitis hypoleucos*

Doortrekkende Oeverlopers die in het najaar gebruik maakten van het plas-drasdeel van het kalkmoeras, waren te zien tussen 2 augustus en 12 september met een dagmaximum van 4 exemplaren op 2 augustus. Vrijwel dagelijks zijn in die periode kleine aantallen in het kalkmoeras gezien. Zeer waarschijnlijk waren dit juveniele vogels. Kenmerken van juveniele vogels zijn de bruingele veerranden van de dekveren. Veel adulte vogels dragen tot eind oktober nog het zomerkleed.

Adulte vogels maken de broedzorg in de broedgebieden niet of gedeeltelijk af en trekken reeds in juli door. Oeverlopers die in voor- en najaar in Limburg passeren zijn voornamelijk vogels van Fins-Scandinavische broedpopulaties.

De najaarstrek in Limburg vond plaats in augustus en september. Kleine aantallen werden gemeld in het Maasdalgebied en in de uiterwaarden. De hoogste aantallen 14 en 22 exemplaren, werden gezien in de uiterwaarden in Broekhuizenvorst op 19 en 23 augustus. Buiten de waterrijke gebieden werden meestal eenlingen gezien.

Oeverlopers overwinteren in Afrika waar ze hun hele verenkleed ruien. Kleine aantallen trekken niet verder dan de westkust van Frankrijk.

Bontbekplevier *Charadrius hiaticula* en Kleine Strandloper *Calidris minuta*

**Bontbekplevier en Kleine Strandloper, in juvenielkleed.
Foto Peter Hamacher 14-9-2021**

Bontbekplevier

In de periode 13 augustus en 19 september verbleven 1-12 stuks Bontbekplevieren, zowel juveniel als adult, in het plas-drasdeel van het kalkmoeras, met een piek van 12 stuks op 26 augustus. Het maximale aantal dat het kalkmoeras in het voorjaar bezocht, was de helft minder dan in de nazomer. De verblijfstijd in het voorjaar was 1-2 dagen en op de najaarstrek was dit ruim 5 weken.

In Limburg trokken Bontbekplevieren in de nazomer in klein aantal door. De trek kwam eind augustus pas op gang met aantallen van 9 stuks. Fraaie aantallen tot maximaal 20 stuks werden gezien in september in het Maasdal en bij grindafgravingen.

't versjandj, en bie gelaeg weer eine angere kieër 't geveul of 't mitlieje. Of den doos. Soms zelfs 't mitlieje mit hun eige. Ich geluif toch, det krisse zoa mit de jaore. Jóng luuj sijnappe dao geinen dju van. Mer die sijnappe waal mieë neet, hè jónges! Treuës uch, vääöl kump mit de jaore. Soms.

Oeteindelijk is 't d'r dus op neer gekómme det w'r ós toch mer einen flinke gedrónke höbbe, want ieër w'r 't hie euver èns wore en det in de sjmieze hawwe, haw de kastelein al flink mótte sjriev. Mer weer hawwe dus waal óze goje wil getuind. En det is ouch al get waerd in dit lendje.

Geer zult noe in uch zelf waal weer dènke det weer probleemdrènkers zeen. Mer det is neet waor, weer make d'r gein ènkel probleem van det w'r drènke. En in de loup der jaore is dae drankmisbroek al lang verangerd in drankgebroek. Weer kriege ters neet mieë zoa vääöl op, en weer kènne ters neet mieë zoa vääöl verdrage. Ouch det kump mit de jaore. En det kump ouch in de bèste families veur.

“Als uw hoofd het ene zegt en uw hart het andere, beslis dan eerst of u een beter hoofd dan wel een beter hart hebt”. Jao, mer bie sommige is 't allebei niks! Geer zeet dus waal, 't laeve is soms waal ei bietje lestig, mer 't blif toch sjoan. Geneet d'r van al is 't soms mer mit bietjes.

Effe Raoje deil 30

Annie Schreuders-Derks

1 Labberinte

1. Zörg, probleme
2. Gewelf
3. Krèntepap

2 Laepsj oug

1. Hieël dun oug aan ein naolj
2. Traonend oug
3. Lónkend oug

3 Aomerteiezer

1. Houtskaol-sjtriekiezer
2. Lange haok veur de bakaove
3. Saort sjóffel

4 Aafsjeut

1. Ieëste sjeut bie sjöttefieës
2. Mis gesjaote door jaeger
3. Rögk-kramp

5 Laegerhout

1. Sjtapel hout waat ligk te dreuëge
2. Päöl wo heuj opgebermp wurk
3. Bèddeplank

6 Drieëvaat

1. Bóttervaat (karn)
2. Zeiktón
3. Beervaat

7 Dreksplaat

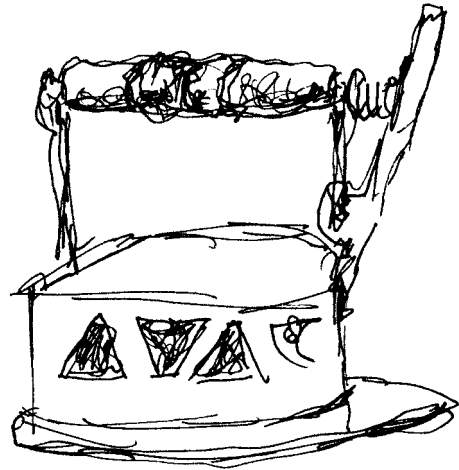
1. WC plank (op 't huuske)
2. Döbbelzinnige tekening
3. Sjpatbord

8 Aorebedaore

1. Veurwitsig kèndj
2. Vlegend hert (kever)
3. Óntsjaoke blood-aor

9 Zjwónk

1. Pit
2. Zjweij
3. Boch in de waeg

1 Frans Heffels 2 Oom Opgenoord 3 Smeets
 4. Ad Feijen 5. Gon Heggen 6. Sjaak Cremers
 7. Mw. Gijzels 8. Tante Opgenoord 9. Vader
 Opgenoord 10. Nic Opgenoord 11. Frits
 Derhaag 12. Bertha Claessen 13. N.N. 14
 broertje Nic Opgenoord.

Bestuur van Groene Kruis op bezoek
 bij familie Opgenoord aan de
 Feurthstraat. De jongen was zwaar
 gehandicapt en bedlegerig en werd
 verzorgd door zijn tante.

Chris Savelkoul
 aan de Winkelstraat

Huwelijk Laugs-Vergoossen: 1 mev. Dukers 2. Marga Sanders 3. To Ophelders 4. Bertha Claessen 5. Mia Hendriks-Beckers 6. ? 7. Familie 8. Mw. Vergoossen 9. Familie 10. ? 11. Corrie Opgenoord 12. Jean Opgenoord 13. Mariette en Leon Bohnen 14. Joke Meuwissen

Zuster Louise – meisjesschool 1946/47